

УДК 349. 6: [378. 6: 351. 74 (477. 54)]

Олексій Михайлович ШУМІЛО,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0506-4631>

ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Перш ніж поділитись досвідом викладання навчальних дисциплін, що впливають на формування екологічної свідомості майбутніх спеціалістів, слід зазначити, що хоча ХНУВС готує не тільки фахових юристів, але і за такими спеціальностями як: «Правоохоронна діяльність», «Психологія», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Кібербезпека», все ж таки, враховуючи специфіку вищого навчального закладу, за основу береться мета підготовки правоохоронців різної спеціалізації. Тому при підготовці спеціалістів враховуються їхні майбутні компетенції при викладанні дисциплін еколого-правової спрямованості.

Разом із розвитком університету змінювалось і наше суспільство, перед яким поставали нові екологічні виклики. Тим більше, що ст. 16 Конституції України передбачає обов'язок держави у забезпеченні екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу (1).

На початку становлення міліцейського спеціалізованого закладу вищої освіти збільшеного навчальними планами передбачались навчальні дисципліни, які викладались ще за часів Радянського Союзу. Тому на той час єдиною навчальною дисципліною, яка мала екологічне спрямування, було «Екологічне і аграрне право України» (2). Потім вона була поділена і на теперішній час це дві самостійні навчальні дисципліни: «Екологічне право» (3), (4) та «Аграрне право» (5).

Наступним кроком стало запровадження навчальної дисципліни: «Екологія» (6), яка до недавнього часу вивчалась на всіх факультетах. Декілька років у рамках клінічної програми студентів викладався спеціальний курс «Екологічна адвокатура» (7).

Диференціація суспільних правовідносин та екологічних, зокрема, дозволила виокремити такі самостійні навчальні дисципліни як «Земельне право» (8) та для слухачів магістратури «Сучасні проблеми земельного права» (9). Вони дозволяють зрозуміти механізм правового захисту земельної ділянки, проблеми забезпечення стабільності та якісної модернізації земельних відносин, розмежування та поєднання спільних і спеціальних екологічних вимог із цивільно-правовими. Ці навчальні дисципліни розглядають проблеми поєднання земельної ділянки та нерухомості, захист земельних ділянок від радіоактивного і хімічного забруднення, збереження сільськогосподарських земель.

У ХНУВС навчаються й іноземні громадяни. Тому при викладанні «Земельного права» та «Екологічного права» застосовуються елементи

порівняльного правознавства у цих галузях, що має важливе значення в опануванні як позитивного, так і негативного зарубіжного досвіду. Освітньо-виховна роль порівняльного правознавства пов'язана з необхідністю підвищення загальної правової культури студентів і слухачів магістратури, майбутніх юристів-практиків чи науковців, активного вдосконалення їх юридичного мислення та знань. Адже зрозуміло, що студенти-іноземці, щоб краще опанувати зазначені дисципліни, із більшою зацікавленістю займаються порівняльним правом певної галузі, ніж бажають вивчати тільки українське законодавство. Розгляд того чи іншого правового інституту в порівняльному плані дає можливість поглянути на нього крізь призму інших правових систем та дозволяє глибше розуміти ті явища й процеси, які відбуваються в певній правовій системі. Тому на часі запровадження таких навчальних дисциплін як: «Порівняльне земельне право» та «Порівняльне екологічне право» (10). Це дозволить враховувати при підготовці іноземних громадян позитивний зарубіжний досвід їхніх країн, вирішувати існуючі проблеми системи підготовки юридичних кадрів.

Навчальним планом також передбачалось вивчення виокремленого спеціального курсу «Водне право України» (11). Він спрямований на правовий захист та охорону вод, використання режиму зон захисту вод, права власності на окремі земельні ділянки водного фонду. Важливим у викладанні також є аналіз розвитку інших інститутів водного права, нове у праві використання вод, особливості управління водними об'єктами.

З метою екологізації вищої освіти та формування екологічного світогляду у майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти, зокрема в Харківському національному університеті внутрішніх справ, на початкових курсах було введено навчальний курс «Екологічна етика» (12).

Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (13) у ст. 6 передбачає, що виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян; передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури громадян, що забезпечується шляхом викладання курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин у системі загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти.

Остання вимога щодо викладання навчального курсу відображена у листі Міністерства освіти і науки України від 23. 06. 2010 р. за № 1/9-450 (14), на виконання ст. 6 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» і Постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 16. 07. 2009 р. за № 3/238 щодо впровадження у вищу та середню освіту України дисципліни «Екологічна етика» (15). Міністерство освіти і науки України рекомендує включити до переліку вибіркових дисциплін навчальних планів закладів вищої освіти дисципліну «Екологічна етика» в обсязі одного кредиту ECTS (36 год.).

Окрім зазначених вище навчальних дисциплін, які безпосередньо впливають на еколого-правове виховання студента та магістра, враховується зв'язок курсів із майбутньою спеціальністю, що передбачає екологізацію професійно орієнтованих дисциплін, які будуть вивчатись ними у подальшому. Це стосується таких галузей права як: «Податкове право» (16), «Господарське право» (17), «Страхове право» (18), що викладаються кафедрою.

На всіх спеціальностях факультету кафедрою викладається така навчальна дисципліна як «Безпека життєдіяльності». Адже сьогодні екологія є не просто наукою, а способом мислення та життєвих навичок. Цей курс базується, у тому числі і на знаннях щодо охорони праці та екології. Навколишнє природне середовище, яке оточує людину протягом всього життя, є взаємопов'язаною складною системою, і саме ця обставина дає можливість розвитку та еволюції біосфери, життя і праці людини. Техногенна небезпека впливає одночасно і на людину і на навколишнє середовище. При викладанні курсу «Безпека життєдіяльності» обов'язковими є практичні навички щодо екологічної безпеки (19), (20), (21), (22).

В умовах розгортання ринкових відносин та дерегуляції ринку стає більш важливим економічний механізм для захисту навколишнього середовища, його правове регулювання та стимулюючий характер. Актуальними є цілі і процедури витрачання платежів за забруднення довкілля, засоби сприяння підприємницькій діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, впровадження екологічного аудиту та заміна екологічної експертизи на оцінку впливу на довкілля, зменшення контролюючого тиску на виробника. В цих умовах започатковано викладання нового навчального курсу «Правове регулювання захисту економіки та довкілля» (23).

Висновок. Таким чином можна констатувати, що у Харківському національному університеті внутрішніх справ в той чи інший час викладались чи викладаються такі навчальні дисципліни екологічного спрямування: «Екологія»; «Правове регулювання захисту економіки та довкілля»; «Екологічна етика»; «Екологічна адвокатура»; «Екологічне право»; «Водне право»; «Земельне право» та «Сучасні проблеми земельного права». Планується введення курсів «Порівняльне екологічне право» та «Порівняльне земельне право». Беручи до уваги сучасні тенденції модернізації екологічного, водного, земельного законодавства та законодавства, що регулює екологічну безпеку, із впевненістю можна зазначити, що викладанням зазначених вище навчальних дисциплін можна сформулювати екологічно свідомого правоохоронця, який гідно буде стояти на сторожі екологічного правопорядку.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. за № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 (23. 07. 96). С. 141.
2. Методичні вказівки до вивчення курсу «Екологічне і аграрне право України» і завдання для виконання контрольних робіт слухачами заочного факультету. Харків: ХІВС, 1994. С. 30.
3. Загальна частина: навч. посіб. / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 292.
4. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / [О. М. Шуміло, І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.]; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2014. С. 386.
5. Аграрне право: програма навчальної дисципліни / розробники канд. юрид. наук, доц. Шуміло О. М., канд. юрид. наук, доц. Киреева І. В.; МВС України, ХНУВС, каф. правового забезпечення господарської діяльності факультет № 6. Харків: ХНУВС, 2018. С. 14.
6. Робоча навчальна програма з дисципліни «Екологія» для всіх форм навчання / уклад. канд. юрид. наук, ст. викл. В. А. Зуєв; канд. юрид. наук, доц. О. М. Шуміло. Харків: Харків. економіко-правовий університет, 2004. С. 24.

7. Кравченко С. М. Громадська екологічна адвокатура / С. М. Кравченко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали II регіон. наук. конф. (лют. 1996 р.). Львів: ЛДУ / Львівський державний університет ім. І. Франка. Юридичний факультет, 1996 С. 126 – 129.
8. Шуміло О. М. Земельне право України (у схемах): навч. посіб. / О. М. Шуміло. Київ: «Хай-Тек Прес», 2012. С. 288.
9. Сучасні проблеми земельного права: програма нормативної навчальної дисципліни / розробник канд. юрид. наук, доц. Шуміло О. М.; МВС України, ХНУВС, каф. правового забезпечення господарської діяльності факультету права та масових комунікацій. Харків: ХНУВС, 2013. С. 22.
10. Сравнительное экологическое право: учебная программа учреждения высшего образования по учебной дисциплине для специальностей 1-24 80 01 «Юриспруденция»; Белорусский государственный университет / составитель О. В. Мороз, 2018 // URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/211646/1/%D0%A1%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.PDF> (дата обращения 28. 09. 2019).
11. Процевський В. О. Водне право України: навч. посіб. / В. О. Процевський, О. М. Шуміло. Київ: Центр учбової літератури, 2012. С. 176.
12. Екологічна етика: навч. посіб.; за заг. ред О. М. Шуміла / Борейко В. Є., Шуміло О. М., Шеховцов В. В., Шуміло О. О. Харків: Право, 2015. С. 304.
13. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. за № 3447-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 27. С. 230.
14. Щодо включення до переліку вибірових дисциплін навчальних планів вищих навчальних закладів дисципліни «Екологічна етика» [Електронний ресурс]: Лист Міністерства освіти і науки України від 23. 06. 2010 р. за № 1/9-450 // Ліга: Закон. 1 файл. MUS13338. LHT. – Назва з екрана.
15. Про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання вчинити дії [Електронний ресурс]: Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 16. 07. 2009 р. за № 3/238 // Єдиний державний реєстр судових рішень. Офіційний сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4391984>
16. Податкове право України: навч. посіб.; за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміло / О. П. Гетманець, О. М. Шуміло, О. В. Покотаєва та ін. Київ: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 432.
17. Господарське право України: навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 1; за заг. ред. О. П. Гетманець, Ю. М. Жорнокуя, О. М. Шуміла / О. П. Гетманець, Ю. М. Жорнокуй, О. М. Шуміло та ін. Київ: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 366.
18. Правове регулювання страхової діяльності: навч. посіб. / О. П. Гетманець, О. М. Шуміло, Т. В. Колеснік та ін.; за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла. Київ: «Хай-Тек Прес», 2014. С. 400.
19. Шуміло О. Правові аспекти зменшення ризиків у виробництві та поводженні з азбестом / Олексій Шуміло // Охорона праці. Сер. На допомогу спеціалісту з охорони праці: науково-виробничий щомісячний журнал. 2012. № 6. С. 51 – 59.
20. Вирішення проблеми електронних відходів: європейські підходи до української проблеми / О. М. Шуміло, Г. П. Виговська, О. М. Цигульова та ін.; Громад. лобіювання впровадж. в Україні європ. підходів до вирішення пробл. електрон. відходів. Київ: ФОП «Клименко», 2013. С. 88.

21. Нормативно-правове забезпечення виготовлення/виробництва та споживання засобів особистої гігієни і косметичної продукції / О. М. Шуміло // Безпека косметичних товарів в Україні. Медико-правові аспекти та сучасна кон'юнктура на внутрішньому ринку / О. М. Ковальова, О. М. Цигульова, О. М. Шуміло, О. О. Деєва. Київ: ФОП «Клименко», 2016. С. 446.

22. Національний огляд поточної ситуації в галузі управління біоцидами в Україні / А. М. Сердюк, Н. С. Полька, А. В. Коблянська та ін. Київ: МВЦ «Медінформ», 2017. С. 278.

23. Правове регулювання захисту економіки та довкілля: програма навчальної дисципліни / розробники канд. юрид. наук, доц. Шуміло О. М., канд. юрид. наук, доц. Кирєєва І. В.; МВС України, ХНУВС, каф. правового забезпечення господарської діяльності факультет № 6. Харків: ХНУВС, 2019. С. 14.